

Sproglig tilpasning og korrespondanceanalyse – hovedresultater fra en sociolingvistisk undersøgelse af danskeres tilpasning til norsk

Randi Benedikte Brodersen
Islands Universitet/Universitetet i Bergen

1. Indledning: Forskningsspørgsmål, fokus og formål

Hvad sker der med voksne danskeres sprog når de flytter til Norge og kommer i kontakt med nordmænd og norsk? Hvordan, hvor meget og hvorfor tilpasser de sig til norsk? Hvad betyder antal år i Norge og det at være norsk eller dansk gift? Er der forskel på kvinders og mænds sproglige tilpasning (eller akkommodation)? Er der geografiske tilpasningsforskelle mellem danskere afhængig af om de bor i Bergen, Kristiansand eller Oslo? Og hvilket billede giver korrespondanceanalyse af danskeres sproglige tilpasning? Det er spørgsmål som jeg giver svar på i denne artikel.¹ Svarene er resultater fra den del af min undersøgelse af sproglig tilpasning, sprogbrug og sprogholdninger blandt danskere i Norge som jeg her kalder tilpasningsundersøgelsen.

Jeg har fokus på hovedresultater, sproglig tilpasning og korrespondanceanalyse. Hovedresultaterne er dels grafiske resultater fra korrespondanceanalysen, dels talresultater fra leksikalske frekvensanalyser og variationsanalyser. Talresultaterne udgør sammen med informanter og sociale variabler datamaterialet i korrespondanceanalysen. På den måde hænger de tre typer analyser sammen. Den sproglige tilpasning er 49 danske informanternes tilpasning

¹ Denne artikel er en bearbejdet version af mit indlæg på 13. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog 14.-15. oktober 2010 ved Aarhus Universitet og et indlæg på Institutt for filosofi og førstesemesterstudier ved Universitetet i Bergen (UiB) 2. december 2010. En varm tak til Daniel Apollon, UiB, for al god hjælp i forbindelse med brug af korrespondanceanalysen og for vejledning og tolkningsassistance. Og hjertelig tak til min datter Nadine Stevens for teknisk og praktisk PC-hjælp.

til norsk i et telefoninterview med en norsktalende interviewer. Min norske interviewer er viktig, for i en samtale med en norsk interviewer kan de danske informanter forventes at tilpasse sig mere til norsk end i en samtale med en dansk interviewer. Brug af en norsk interviewer er derfor en metodologisk pointe og en forudsætning for at få et velegnet datamateriale når formålet er at kaste lys over danskeres tilpasning til norsk. Også brug af den “bourdieuske” korrespondanceanalyse er en pointe, eftersom korrespondanceanalysen er en holistisk metode som gør det muligt at udforske et stort og kompleks datamateriale med mange informanter og variabler og samtidig vise samspil og sammenhænge mellem mange variabler i én samlet visuel oversigt, i et korrespondanceanalysediagram eller -kort. Det er ikke bare en stor fordel, men direkte nødvendigt når vi ved eller kan forvente at mange variabler samvirker. Her er den afgørende forskel mellem korrespondanceanalysen og sociolingvistikens traditionelle metode, korrelationsanalysen: Korrespondanceanalysen håndterer få eller mange variabler samtidig for at studere hvordan flere variabler samvirker indbyrdes, og korrelationsanalysen isolerer og håndterer to eller evt. tre variabler ad gangen. I øvrigt har den norske sociolog Lenart Rosenlund sammenlignet korrespondanceanalysen og traditionelle metoder som korrelationsanalysen og regressionsanalysen, og han når frem til:

at korrespondanceanalysen er overlegen korrelationsanalysen når det gjelder å beskrive strukturer i et datamateriale og å frilegge samspillseffekter mellom analysevariablene. Utfra den kunnskap korrespondanceanalysen gir, kan vi også slutte oss til at en videre analyse av disse variabler, uten denne kunnskap, basert på liniære metoder – for eksempel en tradisjonell regresjonsanalyse – ville kunne føre galt av sted og gi feilaktige resultater (Rosenlund 1995:72).

Korrespondanceanalysen findes i forskellige varianter. Den variant jeg præsenterer og bruger i min undersøgelse, er multivariat eller multipel korrespondanceanalyse (ofte forkortet til MCA, som er forkortelsen for den engelske betegnelse). Den udforsker et kompleks datamateriale med mange (eller få) variabler og informanter og afdækker mønstre,

relationer, sammenhænge og modsætninger mellem mange variabler, i modsætning til enkel korrespondanceanalyse (ofte forkortet til CA for “correspondence analysis”) hvor man undersøger sammenhængen mellem to variabler. I min præsentation og brug af metoden støtter jeg mig til disse introduktioner og præsentationer: Apollon 2007, Hjellbrekke 1999, Hovden 1997, Høyen 2004, 2010, Jæger 2003, Le Roux & Rouanet 2010, Rosenlund 1995 og Rosenlund 2009.

Formålet med denne artikel er 1) at præsentere hovedresultater fra tilpasningsundersøgelsen, 2) at demonstrere hvordan korrespondanceanalysen afdækker de underliggende strukturer eller mønstre i mit materiale og viser relationer og sammenhænge mellem analysens mange variabler samtidig visuelt, og 3) at udbrede kendskabet til korrespondanceanalysen.

Artiklen indeholder efter denne indledning fem afsnit: 2. Informanter og variabler, 3. Resultater fra tilpasningsundersøgelsen og datamaterialet i korrespondanceanalysen, 4. Hvad er korrespondanceanalyse, og hvad viser et korrespondanceanalysekort? 5. Hvilke resultater viser min korrespondanceanalyse? 6. Konklusion: Hvad kendetegner og forklarer danskeres sproglige akkommodation til norsk i Norge?

2. Informanter og variabler

Mit datamateriale stammer fra 74 danske informanter, og i korrespondanceanalysen bruger jeg materiale fra 49 af disse informanter. Informanterne er et statistisk tilfældigt udvalg af danske statsborgere over 18 år som er registreret i Det Sentrale Personregister i Norge. De bor i tre norske byer i forskellige dele af Norge: Bergen i vest, Kristiansand i syd, og Oslo i øst. 20 informanter bor i Bergen, 14 i Kristiansand og 15 i Oslo. Der er 27 kvinder og 22 mænd. Den yngste er 26 år, den ældste 67. Deres alder ved flytning til Norge varierer fra 17 til 50 år. De har boet i Norge imellem 2 og 40 år. 16 er dansk gift, 27 norsk gift, 3 er enlige, og 3 bor sammen med en partner som ikke er dansk eller norsk. Nogle er uddannet i Danmark, andre i Norge, og atter andre i begge lande. En del har børn i norsk skole, andre har voksne børn, enkelte har ingen børn. Informanternes motiv for at bo i Norge er ofte arbejde eller familie. Andre motiver er nye udfordringer, udfærdstrang eller tilfældigheder. En del har en boglig uddannelse,

andre en praktisk eller håndværksmæssig uddannelse, dvs. en ikke-boglig uddannelse. Nogle har et arbejde hvor de skriver meget, nogle skriver kun i begrænset omfang, andre skriver meget lidt eller af og til eller slet ikke. Mange føler sig danske, andre norske, atter andre både-og, nogle få føler sig hverken danske eller norske, men som skandinav eller europæer. Disse baggrundoplysninger kommer fra registreringsskemaer som informanterne har udfyldt. Oplysningerne fungerer som sociale variabler i korrespondanceanalysen. Der er 12 sociale variabler med disse kategorier:

- *Køn*: K = kvinde; M = mand
- *By*: Bg = Bergen; Krs = Kristiansand; Osl = Oslo
- *Alder*: Ald1 = 26-42 år; Ald2 = 46-57 år; Ald3 = 59-67 år (disse alderskategorier ligger i datamaterialet på den måde at informanternes alder fordeler sig i de tre kategorier, dvs. ingen informanter er under 26 år, ingen er 43, 44 og 45 og ingen 58)
- *Alder ved flytning til Norge*: AldFlytN1 = under 22 år; AldFlytN2 = 23-27 år; AldFlytN3 = 30-38 år; AldFlytN4 = over 40 år (disse kategorier ligger i datamaterialet på den måde at informanternes alder ved flytning fordeler sig i de nævnte grupper, og ingen informanter flyttede til Norge i en alder af 28 og 29 år og 39 år)
- *Antal år i Norge*: ÅriN1 = under 13 år; ÅriN2 = 14-20 år; ÅriN3 = over 21 år
- *Civilstatus*: CivstN = Norsk partner; CivstD = Dansk partner; CivstE = Enlig; CivstA = Andet
- *Uddannelsesland*: UddanDK = Uddannet i Danmark; UddanN = Uddannet i Norge; UddanDK&N = Uddannet i Danmark og Norge
- *Børn*: BørnSkN = Børn i norsk skole (hvis et af flere børn i en familie er 5 år eller ældre, kategoriseres informanten som havende børn i norsk skole); Børn÷ = Ingen børn; VoksBørnN = Voksne børn i Norge; VoksBørnDK = Voksne børn i Danmark; Små børn = Børn under 4 år
- *Motiv for at bo i Norge*: MotArb = Arbejde (eget eller partners arbejde); MotFam = Familie; MotAnd = Andet (tilfældigheder, nye udfordringer, udfærdstrang, kompromis Færøerne og DK); Mot÷ = Ingen oplysninger

Sproglig tilpasning og korrespondanceanalyse

- *Uddannelse*: Bog+ = Boglig uddannelse (dvs. højere uddannelse efter gymnasium, men ikke tekniske og håndværksmæssige uddannelser); Bog÷ = Ikke-boglig uddannelse (praktiske og tekniske uddannelser)
- *Erhvervsmæssig brug af skriftsprog*: SkrKrea = Kreativ/professionel; SkrBegr = Begrænset og standardiseret (skemaer, rapporter ol.); Skr÷ = Skriver ikke eller kun af og til
- *National identitet*: IdD = Dansk; IdN = Norsk; IdDN = Dansk og norsk (inkl. “mest dansk” og “mest norsk”); IdAnd = Andet (hverken dansk eller norsk; skandinav; europæer; ved ikke; ikke opgivet).

I korrespondanceanalysen har jeg foruden de 12 sociale variabler tre sproglige variabler: 1) leksikalsk tilpasning (AkkLeks-variablen), 2) udtalemæssig tilpasning (FonLeks-variablen) og 3) talesprog (TAL). Den første sproglige tilpasningsvariabel, AkkLeks, har tre kategorier, som jeg forklarer i afsnit 3 nedenfor:

AkkLeks1 = 0,9–1,6 % tilpasning
AkkLeks2 = 2–4,9 % tilpasning
AkkLeks3 = norsk.

Den anden sproglige tilpasningsvariabel, AkkFon, drejer sig om kun ét sprogligt træk, nemlig de danske informanternes tilpasning af deres lyse, danske *a*-lyde til mørke, norske *a*-lyde, og denne variabel har fem kategorier, som jeg også forklarer i afsnit 3 nedenfor:

AkkFon– = ingen udtalemæssig tilpasning
AkkFon1 = under 21 % tilpasning
AkkFon2 = 31–40 % tilpasning
AkkFon3 = 62–67 % tilpasning
AkkFon4 = 100 % tilpasning.

Forkortelser: Akk = akkommodation (tilpasning) Leks = leksikalsk Fon = fonetisk (udtalemæssig) TAL = talesprog
--

Den tredje sproglige variabel, TAL, falder indholdsmæssig sammen med de to tilpasningsvariabler og fungerer på den måde som kontrolvariabel, og den har tre kategorier:

TalD = Dansk (sammenfatter AkkLeks1 og AkkFon÷)

TalN = Norsk (rummer AkkLeks3 og AkkFon4)

TalBl = Blandingssprog (rummer AkkLeks2 og AkkFon1, -2 og -3).

De 15 variabler, de 51 variabelkategorier og de 49 informanter møder vi igen i tre korrespondanceanalysediagrammer i afsnit 5 nedenfor. Disse variabler, kategorier og informanter udgør datamaterialet i korrespondanceanalysen.

3. Resultater fra tilpasningsundersøgelsen og det komplekse materiale i korrespondanceanalysen

De to ovennævnte tilpasningsvariabler, AkkLeks og AkkFon, stammer fra to analyser af transskriberede interview med de 49 informanter. De to variabels kategorier er resultater i procenter fra den leksikalske frekvensanalyse og variationsanalysen som er nævnt ovenfor.

Frekvensanalysen er en analyse af de 49 informanternes *samlede leksikon* i et telefoninterview. Variationsanalysen er en analyse af 41 informanternes *udtale af a-lyde*, dvs. et enkelt udtaletræk. At der er 41 variationsanalyser, og ikke 49, skyldes at 7 interview er transskriberet på norsk fordi de 7 informanter taler norsk, dvs. de har 100 % tilpasning og bruger kun norske *a*-lyde. Og at der er tale om kun ét udtaletræk, nemlig vokalen *a*, skyldes at det valgte træk er et meget hyppigt tilpasningstræk blandt alle informanter der tilpasser deres udtale til norsk, og det rammer et stort antal almindelige ord og er derfor egnet til at repræsentere udtalemæssig tilpasning. Desuden er en fonetisk analyse meget tidkrævende.

Frekvensanalyserne er ordlister lavet ved brug af en programfunktion i CHILDES (<http://childes.psy.cmu.edu/>) og indeholder alle ord som informanterne bruger i det nævnte interview. På listerne har jeg markeret en række norske ord, dvs. 1) særnorske ord, 2) stilistiske samord (fælles dansk-norske ord med forskellig stilværdi), 3) nabosproglige homonymer og 4) norske idiomer (Brodersen 1998).

Sproglig tilpasning og korrespondanceanalyse

Derefter har jeg regnet ud hvor stor hver informants samlede andel norske ord er i forhold til informantens totale antal ord.

Variationsanalyserne af informanternes udtale har jeg lavet manuelt ved at jeg har lyttet mig igennem en bestemt del af alle interview og samtidig i transskriptionen har markeret hver informants mulige og faktiske forekomster af mørk, norsk *a*-lyd hvorefter jeg har regnet procentandelen af mørk *a*-lyd ud.

Frekvensanalysen viser at informanternes leksikalske tilpasning er ganske beskeden, idet 35 af informanterne har et omfang af norske ord på mellem 1 og 5 %. De øvrige 14 informanter har et mere norsk tilpasset ordforråd. Informanternes udtalemæssige tilpasning derimod er præget af betydelig variation: 42 informanter har en tilpasning fra 0 % til 67 %, og 7 informanter har 100 % tilpasning. En sammenfattende oversigt med de sproglige resultater af frekvensanalysen og af variationsanalysen står i tekstrammen nedenfor. Her viser den procentvise inddeling hvordan informanterne grupperer sig efter omfanget af deres tilpasning. Den nedre grænse for deres leksikalske tilpasning er 0,9 %, og den øvre grænse 4,9 %, og ingen informanter har en leksikalsk tilpasning på 1,7-1,9 %. Således opstår der en naturlig gruppering af informanter med lav grad og høj grad eller mellemgrad af leksikalsk tilpasning. Det samme gælder grupperingen med hensyn til informanternes udtalemæssige tilpasning. Her er der 4 grupper når vi ser bort fra gruppen med fuld tilpasning.

Leksikalsk tilpasning:	
Lav grad af tilpasning (AkkLeks1) = 0,9-1,6 % tilpasning:	11 informanter
Høj grad af tilpasning (AkkLeks2) = 2-4,9 % tilpasning:	24 informanter
Fuld tilpasning (AkkLeks3) = norsk:	14 informanter
Udtalemæssig tilpasning (dvs. fra lys til mørk <i>a</i>-lyd):	
Ingen tilpasning (AkkFon-) = 0 %:	14 informanter
Lav grad af tilpasning (AkkFon1) = under 21 % tilpasning:	16 informanter
Mellemhøj grad af tilpasning (AkkFon2) = 31-40 % tilpasning:	6 informanter
Høj grad af tilpasning (AkkFon3) = 62-67 % tilpasning:	6 informanter
Fuld tilpasning (AkkFon4) = 100 % tilpasning:	7 informanter

Mine 15 variabelers 51 kategorier (nævnt i afsnit 2) har jeg omkodet manuelt i Excel til et binært og disjunktivt format, dvs. med to gensi-

98

Goût [smagens anatomi], som han skrev sammen med Monique de Saint Martin (Hovden 2010:38), og senere også i *Homo Academicus* (1984). Især de engelske oversættelser af Bourdieus værker – *Distinction* (1984) og *Homo Academicus* (1988) – har bidraget til at gøre korrespondanceanalysen internationalt kendt og anerkendt. En anden vigtig faktor som har haft betydning for udbredelsen af korrespondanceanalysen uden for Frankrig, er indførelsen af metoden i de store statistikpakker SPSS og BMDP omkring 1990.²

Korrespondanceanalyse er en geometrisk analyseteknik hvor data bliver repræsenteret som punkter i et multidimensionalt rum, og også betegnelsen for resultatet af analysen. Resultatet er dels to geometriske rum, med hver sin punktsky, et rum med informant-punkter og et rum med egenskabs-punkter (eller variabel-punkter) samlet i et og samme kort eller diagram, dels statistiske resultattabeller med analysens talmateriale. Fordi analysen projicerer de to rum ind i et og samme kort og viser informanter og egenskaber “oven i” hinanden, kan vi opdage, udforske og vise mønstre, relationer og sammenhænge som traditionel statistik ikke kan få frem i så tydelig og helhedspræget form.

Korrespondanceanalysen behandler som nævnt alle variabelers kategorier – og alle informanter – som selvstændige variable eller modaliteter, som de kaldes i den franske tradition. I et stort materiale skal der mange dimensioner til for at afdække eller dekomponere den samlede inerti, som er målet på punkternes eller punktskyens spredning i det multidimensionale rum. Målet er imidlertid at finde det rum, eller delrum, som med færrest muligt dimensioner (og akser) giver den bedste sammenfatning af materialet, altså som bedst sammenfatter eller dækker punktskyens form i rummet. Det er som regel to eller tre dimensioner, akse 1 og 2, og evt. 3, som er dem vi er i stand til at afbilde og se i en grafisk gengivelse. Hvis vi har to akser, får vi et todimensionalt plan, og har vi tre akser, får vi et tredimensionalt rum. I geometrien skelner man mellem linje, plan og rum; en linje = 1 dimension, et plan = 2 dimensioner (i et koordinatsystem med en x- og en y-akse) og et rum = 3 dimensioner (i et koordinatsystem med en x-, y- og z-akse).

² Røyneland 2005:423, med henvisning til Jörg Blasius & Michael Greenacres *Visualization of Categorical Data* (1988).

I analyseprocessen sker der som nævnt en rekonstruktion af et tabelmateriale til en punktsky i et flerdimensionalt rum og en reduktion af antal dimensioner ved at analysen trækker den vigtigste information ud og fjerner mindre vigtig information, *samtidig* med at materialet beholder sin kvalitative karakter. Resultatet er da en punktsky i et optimalt lavdimensionalt rum. Her ser vi de mønstre og det system af relationer, sammenhænge og oppositioner som materialet rummer. Både selve analysen og tolkningen af kortene er gentagelses- og venden-tilbage-præget, og der er flere metoder knyttet til tolkningen af kortene (jf. fx Hjellbrekke 1999 og Høyen 2010). Denne iterative analyse- og tolkningsproces har at gøre med teoretiske antagelser og forventninger der ligger bag valget af variabler, og med at vi ofte har brug for at køre flere analyser og eksperimentere med at udelukke variabler eller slå variabelkategorier sammen for at nå frem til en god analyse.

Korrespondanceanalysekort rummer et væld af oplysninger og detaljer og kan derfor umiddelbart nok virke overvældende og uoverskuelige. Men indtegnede figurer i form af ellipser eller polygoner, manglekanter, som i mine tre kort nedenfor, gør det enklere at vise mønstre og relationer i materialet og lettere at læse kortet og tolke analysen, forudsat at vi kender visse principper med hensyn til hvordan vi læser korrespondanceanalysekort.

Når vi skal læse kortet og tolke analysen, har vi brug for 1) punkternes bidragsværdier i de resultattabeller der hører sammen med kortene, dvs. bidragsværdier for alle punkters bidrag til de forskellige akser (punkternes bidrag til inertien, dvs. spredningen i materialet), og 2) værdier som fortæller hvor godt punkterne er repræsenteret. Først da kan vi foretage en præcis tolkning af punkternes placering i kortet og deres bidrag og betydning i analysen som helhed og på den måde kontrollere den visuelle tolkning og undgå at fejltolke punkterne.

Vi begynder med en visuel inspektion af kortet. Vi ser på fordelingen og spredningen af de to punktsæt i kortet og på ét punktsæt ad gangen, dvs. først alle egenskabspunkters placering i forhold til hinanden og de indbyrdes afstande mellem punkterne i ét punktsæt, og så alle informantpunkters placering osv. (eller omvendt). Punkter i kortets yderkant er de mest interessante, fordi de bidrager

mest til opbygningen af en akse, mens punkter der ligger omkring x- og y-aksernes krydsningspunkt, det såkaldte barycenter eller origo, repræsenterer gennemsnitsværdier i materialet, og disse punkter har lave bidrag. Origo er det punkt som alle punkter orienterer sig i forhold til. Målet for punkternes afstand fra origo er det kendte chikvadrat, χ^2 . Jo større afstand mellem origo og punkterne, desto højere inertiværdier. Og jo større afstand, jo større afvigelse fra en helt tilfældig fordeling. Afvigelsen bliver brugt ved punktplaceringerne i den mangedimensionale punktsky. Kort afstand mellem punkter i et punktsæt betyder at de optræder *relativt* ofte sammen, de ligner hinanden, de har samme fortegn (lignende koordinater: + eller ÷). Stor afstand betyder det modsatte: at de optræder *relativt* sjældent sammen og har forskellige fortegn (modsatte koordinater).

Vi tolker helst klynger af punkter fra samme punktsæt sammen snarere end enkeltpunkter i forhold til hinanden. Vi lægger mærke til store og små *afstande* mellem punkter og *oppositioner* og *relationer* mellem punkter; punkter der ligger langt fra hinanden, har relativt mindre til fælles end punkter der ligger tættere på hinanden som har relativt mere til fælles. Punkt-par der ligger i hver sin ende af en akse, er hinandens modsætninger. Akserne er udtryk for modsætninger i materialet.

På korrespondanceanalysekort er x-aksen, den vandrette og vigtigste akse, første dimension. Første dimension dekomponerer den største del af inertien, og her finder vi de stærkeste oppositioner eller modsætninger i materialet. Næstvigtigst er y-aksen, den vertikale akse, som er anden dimension med de modsætninger der ikke blev dækket af x-aksen. Tredjevigtigst er z-aksen og tredje dimension osv.

På mine tre korrespondanceanalysekort i figur 1, 2 og 3 ser vi et todimensionalt plan som består af et koordinatsystem med en x- og en y-akse som deler kortet i fire felter og vandret og lodret i to halvdele. På alle tre kort er akse 1 og 2 med første og anden dimension vist, og alle 49 informanter og alle 51 variabelkategorier, dvs. informanternes egenskaber, er repræsenteret som punkter. Alle punkters værdier står i resultattabellerne.

Formålet med min korrespondanceanalyse er at afdække mønstre, relationer og sammenhænge med hensyn til de danske informanternes sproglige tilpasning til norsk og deres sociale egenskaber.

Min analyse er foretaget med Analytica Toolbox for MATLAB, som er udviklet af Daniel Apollon, Universitetet i Bergen.

5. Hvilke resultater viser min korrespondanceanalyse?

I min præsentation giver jeg en forholdsvis fyldig databeskrivelse af hvad vi ser på de tre korrespondanceanalysekort nedenfor. Dels fordi den visuelle inspektion af kortene er vigtig for den efterfølgende tolkning, dels fordi geometrisk statistik er relativt ny og ukendt i sprogvidenskaben. Resultaterne er fra min første korrespondanceanalyse i tilpasningsundersøgelsen og vil kunne variere på visse punkter i forhold til evt. senere analyser (jf. overfor om analysens fleksibilitet og dynamik). Jeg tager også forbehold på grund af materialets omfang. I statistisk sammenhæng er 49 informanter trods alt ikke alverden.

Af pladshensyn viser jeg ikke et baggrunds-korrespondanceanalysekort uden indtegnede mønstre. Dette kort er det samme som de tre kort i de tre figurer nedenfor, men uden indtegnede mønstre. De tre kort er også alle de samme, dvs. de rummer de samme røde variabel- og blå informantpunkter, den samme punktbeliggenhed og de samme mønstre. Forskellen mellem kortene er kun at der er indtegnet forskellige mønstre som analysen får frem, dvs. tilpasningsmønstret, antal-år-i-Norge-mønstret og bostedsmønstret.³ Det letter læsningen at se hvert mønster på et eget kort. Andre mønstre i analysen og informantpunkterne kommenterer jeg af pladshensyn ikke. De variabelpunkter jeg fokuserer på, har alle forholdsvis høje bidragsværdier i resultattabellen.

På kortene i de tre figurer nedenfor ser vi i parentes den procentdel som hver akse afdækker af inertien eller variansen, punktskyens spredning. Den første akse, x-aksen, den vandrette akse ("CA axis 1"), afdækker 17,54 %. Den anden akse, y-aksen, den lodrette akse ("CA axis 2"), 15 %. Til sammen afdækker de to akser, og 1. og 2. dimension, 32,54 %. (Der er analyseret i alt 10 dimensioner, og de resterende akser dækker til sammen 67,46 %).

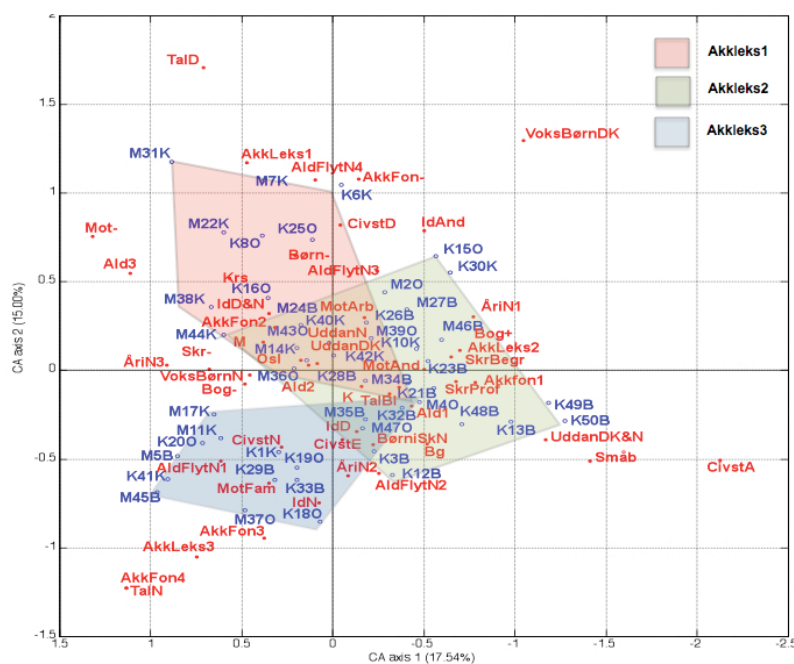
³ Bostedsmønstret kunne også hedde fx by- eller kommunemønstret, men bosted er en mere gennemsigtig og sigende term i denne sammenhæng.

Sproglig tilpasning og korrespondanceanalyse

På kortet i figur 1 nedenfor ser vi det leksikalske tilpasningsmønster, dvs. hvordan danskere tilpasser sig leksikalsk til norsk. Af kortets indtegnede mangekanter fremgår: 1) de tre førnævnte gruppers tilpasning med gruppernes størrelse, spredning og placering i forhold til hinanden, 2) modsætningen mellem gruppen med mindst og gruppen med mest tilpasning, markeret ved henholdsvis den røde og den blå mangekant som ligger langs med y-aksen (de to har modsat fortegn på y-aksen), og 3) hvordan informanterne fordeler sig i de tre grupper.

Mangekanternes betydning på kortet i figur 1 (nedenfor):

- Rød mangekant = De 11 informanter med AkkLeks1 = 0,9-1,6 % leksikalsk tilpasning
- Grøn mangekant = De 24 informanter med AkkLeks2 = 2-4,9 % leksikalsk tilpasning
- Blå mangekant = De 14 informanter med AkkLeks3 = norsk.

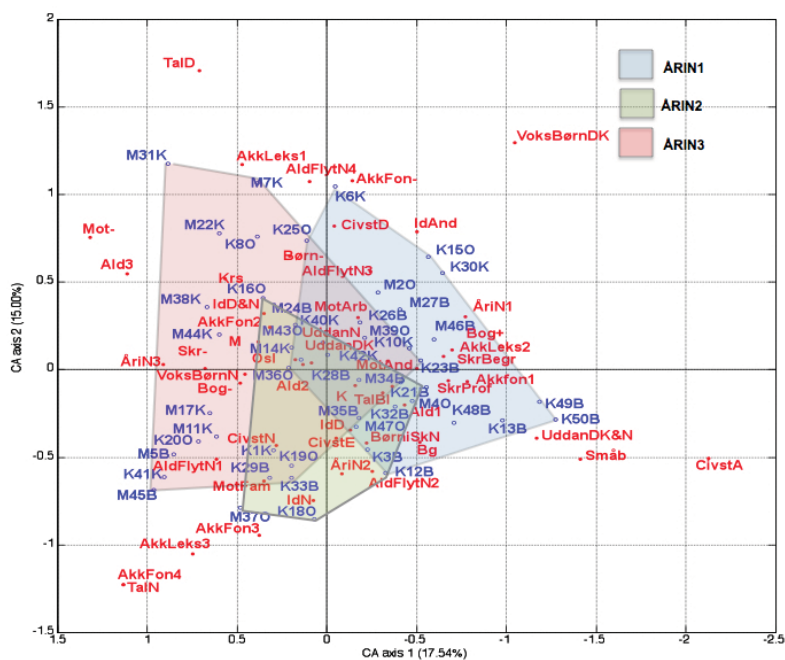

Figur 1. Korrespondanceanalyse af 49 danskeres leksikalske tilpasning til norsk. Akse 1 og 2.

I figur 1 (ovenfor) har vi *den røde AkkLeks1-gruppe* med mindst tilpasning i nord og *den blå AkkLeks3-gruppe* med mest tilpasning i syd, i hver sin halvdel af kortet, som hinandens modsætninger, og i midten *den grønne AkkLeks2-gruppe* med mest “gennemsnitlig” tilpasning. I AkkLeks1-gruppen ligger også CivstD, mod nord, næsten på y-aksen, og i nærheden også Ald3 (59-67 år), i vest. Begge trækker i retning af mindst tilpasning, i dansk retning. I AkkLeks2-gruppen med mest “gennemsnitlig” tilpasning har vi også TalBl som kan siges at sammenfatte den typisk “gennemsnitlige” tilpasning. I AkkLeks3-gruppen har vi også CivstN, i syd. Det betyder at Civilstatus er en kraft i tilpasningen. Den trækker i to modsatte retninger: De dansk gifte informanter tilpasser sig relativt mindst, og de norsk gifte informanter relativt mest, som forventet, men at være dansk gift betyder mere end at være norsk gift. Desuden ser vi nær AkkLeks1-punktet i nord også AkkFon÷ og nær AkkLeks3-punktet i sydvest både FonLeks3 og FonLeks4. Det betyder at leksikalsk og udtalemæssig tilpasning til dels går hånd i hånd. I den øverste AkkLeks1-gruppe ser vi videre en sammenhæng mellem ringe sproglig tilpasning, det at være dansk gift og at komme til Norge velvoksen alder, dvs. over 40 år (AldFlytN4). AkkLeks-variablen præger anden dimension mest, sammen med AkkFon÷. Modsætningen mellem mindst og mest tilpasning er vigtigst ved denne dimension.

På kortet i figur 2 (nedenfor) ser vi opholdstidsmønsteret, dvs. hvad antal år i Norge betyder. De tre mangekanter viser: 1) de tre ÅriN-grupper og deres placering i forhold til hinanden, 2) modsætningen mellem kort og lang opholdstid i Norge (ÅiN1 og ÅiN2), 3) hvad opholdstid betyder i sammenhæng med sproglig tilpasning og visse andre faktorer og 4) udviklingen med hensyn til antal år i Norge, fra ÅiN1 til ÅiN2 og videre til ÅiN3. (De to ekstreme punkter VoksBørnDK og CivstA er trods deres placering ikke vigtige.)

Sproglig tilpasning og korrespondanceanalyse

Figur 2. Korrespondanceanalyse af 49 danskeres sproglige tilpasning til norsk i forhold til antal år i Norge. Akse 1 og 2.

Mangekanternes betydning på kortet i figur 2 (ovenfor):

- Blå mangelkant = De 20 informanter i ÅriN1-kategorien = under 13 år
- Gul mangelkant = De 11 informanter i ÅriN2-kategorien = 14-20 år
- Rød mangelkant = De 19 informanter i ÅriN3-kategorien = over 21 år.

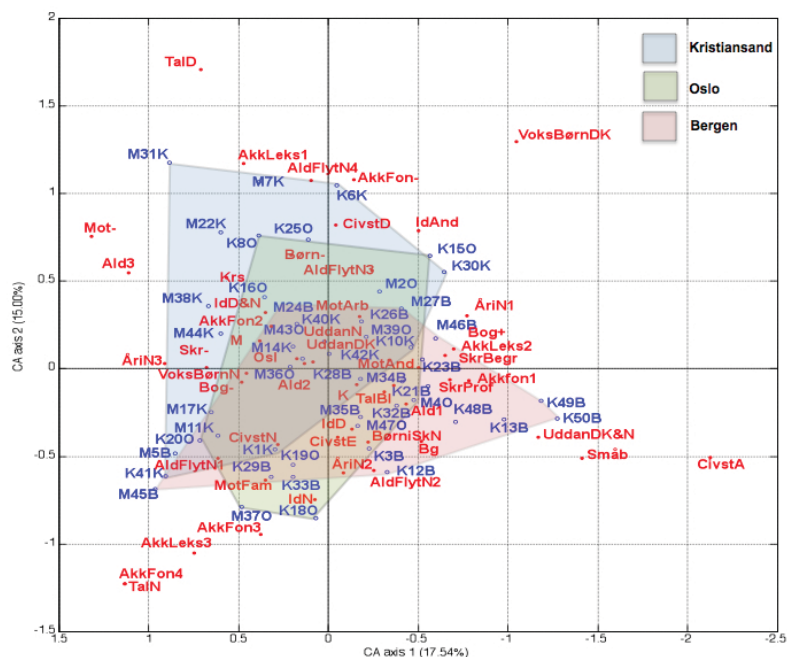
I figur 2 (ovenfor) har vi *den blå ÅriN1-gruppe* i øst og *den røde ÅriN3-gruppe* i vest, i hver sin halvdel af kortet, som hinandens modsætninger, og i mellem dem *den grønne ÅriN2-gruppe* mest sydlig.

Ved de tre ÅiN-gruppers tilpasningsspredning er det interessant at den røde ÅriN3-gruppe med længst opholdstid har størst spredning, lige fra de mest dansksprogede informanter i den danske ende i nord til de mest norske informanter i syd, mens den gule ÅriN2-gruppe i midten strækker sig længst mod syd og den blå AiN1-gruppe længst mod øst. Alle tre grupper har med andre ord forholdsvis stor tilpasningsvariabilitet. Videre er ÅriN1 interessant pga. nærheden til AkkLeks2 og AkkFon1 og til Bog+. Det kan betyde at både en god del leksikalsk og udtalemæssig tilpasning sker inden for ÅriN1-perioden, at tid er den kraft der giver tilpasningsenergi til et vist punkt, og at boglig uddannelse her spiller en rolle. Også ÅriN3, lang opholdstid, er interessant fordi punktet ikke ligger nær højtilpasningspunkterne i sydvest, men nær Skr÷ og Bog÷. Det kan for det første tyde på at lang opholdstid kan være koblet til ingen/begrænset brug af skriftsprog og praktisk uddannelse, hvad der måske kan opfattes sådan at en del af “prisen” for lang opholdstid, er problemer knyttet til at skrive⁴ og at det især gælder for danskere med en praktisk uddannelse, og for det andet at lang opholdstid *ikke* er en kraft der giver tilpasningsenergi og trækker i retning af stærkere tilpasning med årene. Tilpasningen stopper med andre ord nok op eller når en grænse på et tidspunkt. Ellers ville lang opholdstid være koblet til stærkere tilpasning. Opholdstid er den variabel der præger første dimension mest og som giver kulør med modsætningen mellem kortest og længst opholdstid. Tid er den kraft der strækker første dimension. Første dimension kan derfor kaldes tidsdimensionen.

På kortet i figur 3 (nedenfor) ser vi bostedsmønsteret, dvs. hvilken betydning bosted har. De tre manglekanter fortæller os: 1) de tre bosted-grupper og deres placering i forhold til hinanden, 2) modsætningen mellem Bergens- og Kristiansand-gruppen, 3) de tre gruppers spredning i forhold til hinanden.

⁴ I interviewmaterialet og de sprogbiografiske beretninger findes oplysninger fra informanter som fortæller at de har problemer med at skrive og/eller at de har mistet deres danske skriftsprog.

Sproglig tilpasning og korrespondanceanalyse

Figur 3. Korrespondanceanalyse af 49 danskeres sproglige tilpasning i forhold til bosted. Akse 1 og 2.

Mangekanternes betydning på kortet i figur 3 ovenfor:

- Blå mangekant = De 15 informanter i Kristiansand (= Krs)
- Gul mangekant = De 14 informanter i Oslo (= Osl)
- Rød mangekant = De 20 informanter i Bergen (= Bg).

De tre mangekanter ligger delvis oveni hinanden, men forrykket i forhold til hinanden sådan at *Kristiansand-gruppen* strækker sig helt op til AkkLeks1 og AkkFon÷ i nord og overlapper med både *Oslo-gruppen* i midten og *Bergens-gruppen* mod syd. Også mellem Bergen og Oslo er der ret stor overlappning. Mest iøjnefaldende og interessant er Kristiansand-gruppen. Den fylder mest, dvs. der er størst spredning i den gruppe i forhold til de to andre grupper. Nogle informanter i Kristiansand befinder sig i den sprogligt mindst norske (eller mest

danske) ende af kortet, og nogle i den norske ende af kortet. Måske spiller både geografisk nærhed til Danmark og sproglig nærhed mellem kristiansandsk og dansk en rolle. Måske har det betydning at kristiansandere er mere vant til og derfor bedre til at forstå dansk end bergensere og osloeanere. Måske er Kristiansand-norsk lettere end oslosk og bergensisk. Oslo-gruppen ligger mest i midten og ser ud til at være “gennemsnitgruppen”. Bergens-gruppen er interessant fordi den overrækker pænt med Oslo-gruppen og også fylder godt i den norske ende af kortet. Men geografi er mindre vigtig end civilstatus og opholdstid.

Sammenfattende viser korrespondanceanalysen de mest og mindst betydningsfulde faktorer i tilpasningssammenhæng. Vi får med andre ord ingredienser til en slags “opskrift” på hvad der kan give mest og mindst tilpasning, og også enkelte overraskelser:

- Civilstatus, opholdstid og til en vis grad alder (59+) er vigtige faktorer og vigtigere end geografi
- Danskere som er norsk gift, bor i Oslo og har forholdsvis kort opholdstid i Norge, har typisk “gennemsnitlig” og moderat leksikalsk og udtalemæssig tilpasning
- Danskere som er dansk gift og som er kommet til Norge i velvoksen alder (40+), eller som er midaldrende (59+) eller måske har boet i Norge i mange år (over 20 år) vil være tilbøjelig til at tale dansk og kun tilpasse sig lidt leksikalsk
- Danskere i Kristiansand har typisk ringe leksikalsk tilpasning eller moderat eller stærk tilpasning, både leksikalsk og udtalemæssig
- Uden (nævneværdig) betydning i tilpasningssammenhæng er bl.a. køn og identitet.

6. Konklusion: Hvad kendetegner danskeres sproglige tilpasning til norsk i Norge?

Jeg vender afslutningsvis tilbage til spørgsmålene i indledningen og opsummerer punktvis de omtalte resultater i form af svar på tre spørgsmål: Hvordan, hvor meget og hvorfor tilpasser danskere i Norge sig sprogligt?

Hvordan tilpasser danskere i Norge sig?⁵

- Mange danskere i Norge tilpasser sig leksikalsk og udtalemæssigt og kombinerer ofte de to former for tilpasning, dvs. danskere som tilpasser sig meget leksikalsk, tilpasser også deres udtale mere til norsk, men ingen danskere har kun udtalemæssig tilpasning. De to forskellige tilpasningsformer hænger sammen og går til dels hånd i hånd.
- Nogle danskere i Oslo tilpasser sig leksikalsk mere “gennemsnitlig” i forhold til mange danskere i Bergen og Kristiansand. Måske bl.a. pga. større tilpasningspres i Oslo. Måske fordi Oslo-norsk har stor prestige som hovedstadssprog og er nær bokmål som igen er nær dansk. Måske er folk i Oslo mindre vant til eller mindre gode til at forstå dansk end fx folk Kristiansand.

Hvor meget?

- Danskeres leksikalske tilpasning til norsk er præget af stor variabilitet og spredning, især i Kristiansand. Her forekommer ingen, moderat og stærk tilpasning. *Ingen* tilpasning måske fordi kristiansandsk ligner dansk mere end andre norske talesprog og fordi kristiansandere er særlig gode til at forstå dansk. “Her forstår alle dansk!”, siger en informant fra Kristiansand. Forholdsvis *stærk* tilpasning måske fordi kristiansandsk er lettere at lære på grund af nærheden til dansk. Måske er kristiansandere ofte meget tolerante i forhold til danskeres sproglige tilpasning til norsk fordi de *selv* er “reservedanskere”, som de kalder sig selv.
- Mange danskeres leksikalske og udtalemæssige tilpasning er meget variabel af omfang: Nogle har næsten ingen tilpasning, nogle har bare leksikalsk tilpasning, nogle tilpasser sig både leksikalsk og udtalemæssig, nogle har ringe leksikalsk og udtalemæssig tilpasning, andre har omfattende tilpasning på begge områder.
- Mange danskere tilpasser sig moderat leksikalsk, en del

⁵ Sproglig tilpasning forekommer ofte i kombination med andre tilpasningsstrategier: langsommere og tydeligere tale og brug af gentagelser.

tilpasser sig i ringe grad leksikalsk og en del er leksikalsk stærkt norskpræget. Måske er moderat tilpasning for mange tilstrækkelig (for at blive forstået) eller bare en naturlig del af det at bo i Norge. Måske hænger ringe tilpasning for nogle sammen med at der er mange leksikalske ligheder mellem dansk og norsk (eller få forskelle hvis det er forskelle vi fokuserer på), og derfor er behovet for tilpasning ikke særlig stort. Måske er et stærkt norskpræg for nogle udtryk for et bevidst valg, for at ville tale norsk, at ville høre til i Norge, og for andre spiller tidens tand, kontinuerlig norskpåvirkning, afsmittning og vane en rolle.

Hvorfor (– dvs. hvilke faktorer påvirker og forklarer tilpasningen)?

- Tilpasningsfremmende faktorer er at være norsk gift, at bo i Oslo, at have forholdsvis kort botid i Norge, boglig uddannelse og små børn. Modsat er tilpasningshæmmende faktorer at være dansk gift, at flytte til Norge efter at have rundet de 40, at være over 60 år og ikke at have børn.
- Bosted er en vigtig faktor: danskere i Kristiansand tilpasser sig ofte både forholdsvis mindre og mere end danskere i Bergen og Oslo. Nogle danskere i Oslo tilpasser sig mere moderat og mere gennemsnitlig end danskere i de to andre byer.
- Informantforklaringer på tilpasning til norsk er: a) forståelseshensyn, b) gradvis og langvarig norskpåvirkning, c) vane og afsmittning, d) et ønske om at høre til i Norge og e) resultatet af et bevidst valg. Informantforklaringer på ingen eller begrænset tilpasning: a) unødvendig, b) norsk og dansk er dialekter og c) brug af andre tilpasningsstrategier end sproglige.
- Køn og national identitet spiller ikke – som i flere andre undersøgelser – nogen særlig vigtig rolle. Kvinder tilpasser sig generelt hverken mere eller mindre end mænd. Danskere der føler sig danske, tilpasser sig generelt hverken mere eller mindre end danskere der føler sig norske eller både norske og danske. Med andre ord: flere andre samvirkende faktorer er vigtigere for tilpasningen end køn og identitet.
- Informanters forklaringer på deres tilpasning til norsk er: a) forståelseshensyn, b) gradvis og langvarig norskpåvirkning,

Sproglig tilpasning og korrespondanceanalyse

c) vane og afsmitning, d) et ønske om at høre til i Norge, e) et ønske om at være “sig selv” og ikke bare dansker og e) resultatet af et bevidst valg. Informantforklaringer på begrænset leksikalsk tilpasning: a) tilpasning er unødvendig, b) norsk og dansk er dialekter, c) nordmænd er gode til at forstå dansk, det er synd at “radbrække det kønne norske sprog” og d) brug af andre tilpasningsstrategier end sproglige.

Min korrespondanceanalyse viser kompleksiteten og variabiliteten i danskeres tilpasning til norsk og afdækker såvel tilpasnings-, opholdstids-, og bostedsmønsteret som sammenhænge og relationer mellem bl.a. sproglig tilpasning, civilstatus og opholdstid. Analysen lokker til teoretisk perspektivering og rejser nye spørgsmål og hypoteser om danskeres tilpasning til norsk som nye korrespondanceanalyser kan kaste lys over.

Litteratur

- Apollon, Daniel (2007) *Correspondence Analysis. An Introduction*. Ppt-præsentation på workshop efteråret 2007. Universitetet i Bergen.
- Brodersen, Randi Benedikte (1998) Leksikalsk akkommodation blandt 11 danskere i Norge. *Ord etter ord. Heidersskrift til Oddvar Nes*. Gunnstein Akselberg & Jarle Bondevik (red.). Bergen: Norsk bokreidingslag: 57-78.
- (2009) Korrespondanceanalyse – et dynamisk og fleksibelt sociolingvistisk værktøj. 12. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog 9.-10. november 2008*. Inger Schoonderbeek Hansen & Peter Widell (red.). Århus: Aarhus Universitet: 115-130.
- (2010) Hvordan, hvor meget og hvorfor tilpasser danskere i Norge sig sprogligt til norsk? Hovedresultater fra en sproglig undersøgelse vist ved brug af korrespondanceanalyse. *Millimála. Ársrit Stofnunar Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum*. Rebekka Þráinsdóttir & Erla Erlendsdóttir (red.). Reykjavík: Stofnunar Vigdísar Finnbogadóttur í erlendum tungumálum, Íslands Universitet: 247-280.

- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- (1988) *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.
- Hjelbrekke, Johannes (1999) *Innføring i korrespondanseanalyse*. Bergen: Fagbogforlaget.
- Hovden, Jan Fredrik (1997) Vedlegg G. Multippel korrespondanseanalyse av bivariate indikormatriser. *Eit forsøk på å konstruere eit felt for personleg datakommunikasjon ved hjelp av Pierre Bourdieu sin praksisteori*. Hovedoppgave i sosiologi, Bergen: Universitetet i Bergen. Elektronisk version: www.fou.uib.no/fd/1998/h/710001/vedg.htm [hentet 28.10.2010].
- Hovden, Jan Fredrik (2010) "Review: Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, Multiple Correspondence Analysis". *Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskap* 3/2010. Elektronisk version: www.hexis.dk/praktiskegrunde3-2010-hovden-review.pdf [hentet 3.1.2011].
- Høyen, Marianne 2004. *Korrespondanceanalyse*. København: Akademisk Forlag.
- (2010) *Introduktion til korrespondanceanalyse*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Jæger, Mads (2003) *Korrespondanceanalyse – et sociologisk værktøj*. (Elektronisk var tidligere tilgjengelig via Socialforskningsinstituttets hjemmeside: www.sfi.dk).
- Le Roux, Brigitte & Henry Rouanet (2010) *Multiple Correspondance Analysis*. London: Sage.
- Knutsen, Anne Moseng (2007) *Variation du français a Abidjan (Côte d'Ivoire): étude d'un continuum linguistique et social*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Rosenlund, Lennart (1995) Korrespondanseanalyse. Dataanalysens 'magiske øye'. *Sosiologisk tidsskrift* 1995, 1:55-78.
- (2009) *Exploring the City with Bourdieu. Applying Pierre Bourdieu's theories and methods to study the community*. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller.
- Røyneland, Unn (2005) *Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Oslo: Universitetet i Oslo.